

بررسی ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزشی-یادگیری با استفاده از مدل DREEM در دانشگاه آزاد اسلامی مشهد

آرزو فرج‌پور: دانشجوی دکترای آموزش پزشکی، دانشکده‌ی آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

محمد سرفراز یزدی: عضو هیأت علمی، گروه داخلی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

مهران همام: عضو هیأت علمی، گروه مغز و اعصاب، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

محمدعلی رئیس‌السادات^{*}: عضو هیأت علمی، گروه جراحی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

سمانه سروقد مقدم: دانشجوی کارشناسی‌ارشد آموزش پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، مشهد، ایران.

چکیده: یکی از عوامل تأثیرگذار در فرآیند یاددهی و یادگیری، محیط یادگیری است که عامل تعیین‌کننده در انگیزه‌ی دانشجویان در یادگیری است و رفتارهای منتج به یادگیری بهتر را تقویت می‌کند. در این پژوهش توصیفی مقطعی ادراک ۱۳۶ دانشجوی پرستاری از محیط آموزشی خود در دانشگاه آزاد اسلامی مشهد که به طور تصادفی انتخاب شده بودند، با استفاده از پرسش‌نامه‌ی استاندارد DREEM اندازه‌گیری شد. داده‌های پرسش‌نامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS (20) و آمار توصیفی و آزمون T-TEST تجزیه و تحلیل شد. میانگین نمره‌ی کلی محیط آموزشی پرستاری 107.05 ± 23.39 از حداکثر نمره ۲۰۰ بود که به معنی وجود جنبه‌های مثبت بیش از جنبه‌های منفی در محیط است. کمترین میانگین نمره‌ی مربوط به حیطه‌ی ادراک دانشجویان از یادگیری (23.85 ± 7.18 از ۴۸ نمره) و ادراک از اساتید (22.6 ± 6.4 از ۴۴ نمره) می‌باشد. میانگین نمره‌ی کلی در دانشجویان دختر و پسر و نیز در مرحله‌ی پیش‌بالینی و آموزش بالینی تفاوت معناداری داشت. نتایج این مطالعه نشان داد که ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزشی در حد متوسط است و زمینه‌های زیادی برای بهبود و ارتقای سیستم آموزشی و به‌کارگیری استراتژی‌های نوین آموزشی و دانشجو محوری وجود دارد که بایستی در بازنگری برنامه‌های آموزشی لحاظ شود.

واژگان کلیدی: ارزیابی محیط آموزشی، یادگیری، پرسش‌نامه‌ی DREEM، پرستاری، ادراک

^{*}نویسنده‌ی مسؤو: عضو هیأت علمی، گروه جراحی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

(Email: Sma_Rais@Yahoo.Com)

مقدمه

یادگیری فرایند پیچیده‌ای است که در آن عوامل گوناگونی نقش دارند یکی از این عوامل تأثیرگذار در فرایند یاددهی و یادگیری، زمینه و محیط آموزشی و یادگیری است (ریکلمه، ۲۰۰۹). محیط آموزشی و یادگیری در هر عرصه‌ی یادگیری و یاددهی متفاوت است. محیط یا فضای حاکم بر یادگیری بیشتر به چگونگی اجرای برنامه‌های درسی، نگرش و عملکرد معلمان نسبت به یادگیری، فرهنگ سازمانی مؤسسه‌ی آموزشی دیدگاه و درک دانشجویان از شرایط اجتماعی موجود مربوط می‌شود. (واگدی، ۲۰۱۳؛ وانگ و همکاران، ۲۰۱۱؛ آقاملایی، ۲۰۱۰) محیط حاکم بر فضای آموزشی عامل تعیین‌کننده در ایجاد انگیزه‌ی یادگیری در دانشجویان است زیرا رفتارهای منتج به یادگیری بهتر و پیشرفت تحصیلی را تقویت می‌کند (جن، ۲۰۰۱). برای مطالعه و ارزیابی محیط آموزشی متدلوژی‌های مختلف کمی و کیفی وجود دارد که پرسش‌نامه‌ی ارزیابی محیط آموزشی (Dundee Ready Education Environment Measure) به طور اختصاصی برای محیط‌های آموزشی علوم پزشکی کاربرد دارد و در جوامع و فرهنگ‌های مختلف استفاده شده است و روایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفته است. (راف، ۱۹۹۷؛ الیویرا، ۲۰۰۵) این پرسش‌نامه در سال ۱۹۹۷ توسط سوزان راف و همکارانش در دانشگاه داندی اسکاتلند تدوین گردید و برای تشخیص مشکلات برنامه‌ی درسی، اثربخشی تغییر در آموزش و نیز شناسایی تفاوت محیط واقعی نسبت به محیط مطلوب به کار می‌رود که می‌تواند اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مدیران قرار دهد. (راف، ۲۰۰۱؛ باسوا، ۲۰۰۳؛ پیمپاریون، ۲۰۰۰)

یک محیط یادگیری خوب برای ارایه‌ی آموزش با کیفیت، حیاتی است. (خوش‌گفتار، ۲۰۱۴؛ مناکا و همکاران، ۲۰۱۰) بین محیط یادگیری و پیامدهای ارزشمند از قبیل رضایت، موفقیت دانشجویان رابطه‌ی آشکار وجود دارد. برای ارتقای کیفیت یادگیری لازم است تا نقاط ضعف محیط یادگیری شناسایی و تقویت شوند. (براون و همکاران، ۲۰۱۱؛ العاید و همکاران، ۲۰۱۰؛ لوری و همکاران، ۲۰۰۷) با توجه به تأثیرگذار بودن محیط آموزشی در آموزش دانشجویان، آگاهی از ادراک دانشجویان در مورد جو آموزشی مورد نیاز مسؤلان برنامه‌ریزی آموزشی می‌باشد زیرا هم بر کیفیت آموزش تأثیرگذار است و هم برای ارزشیابی برنامه‌های آموزشی و انجام اصلاحات لازم مورد نیاز است؛ لذا این مطالعه با هدف

تعیین دیدگاه دانشجویان پرستاری در خصوص جو آموزشی بر اساس مدل DREEM در دانشگاه آزاد اسلامی مشهد به عنوان بخشی از ارزیابی درونی گروه پرستاری در سال ۱۳۹۳ اجرا شد.

روش بررسی

این مطالعه به روش توصیفی-مقطعی بر روی دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی مشهد در سال ۱۳۹۳ انجام شد. در این مطالعه نمونه‌گیری از دانشجویانی که سال آخر دوره‌ی کارورزی در عرصه را می‌گذرانند و دانشجویان ترم دوم تا ششم انجام و دانشجویان هر گروه به صورت تصادفی بر حسب شماره‌ی دانشجویی انتخاب شدند. اسامی دانشجویان انتخاب شده، در اختیار کارشناس آموزشی گروه قرار گرفت و وی پس از توضیح در مورد هدف پژوهش و ذکر بی‌نامی و آزادبودن در تکمیل فرم‌ها، تکمیل و جمع‌آوری فرم‌ها را اجرا نمود. ابزار پژوهش در این مطالعه شامل نسخه‌ی فارسی پرسش‌نامه‌ی DREEM بود که در مطالعات متعدد داخلی و خارجی روایی و پایایی آن تأیید شده است از جمله در مطالعه‌ی فلاح خیری لنگرودی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان اعتبارسنجی نسخه‌ی فارسی پرسش‌نامه‌ی اندازه‌گیری محیط آموزشی، با توجه به نتایج به دست آمده پایایی و روایی ابزار سنجش محیط آموزشی DREEM مورد تأیید قرار گرفت. نسخه‌ی فارسی این پرسش‌نامه در مطالعات متعدد از جمله ثناگو و همکاران (۱۳۹۲) در دانشگاه علوم پزشکی گلستان، محمدی (۱۳۹۲) در دانشگاه علوم پزشکی زنجان، رهبر و همکاران (۱۳۹۱) در دانشگاه علوم پزشکی گیلان، آقاملایی و فاضل (۱۳۸۹) در دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان مورد استفاده قرار گرفته است. در مطالعه‌ی مقدماتی که روی ۱۸ دانشجوی به منظور بررسی پایایی پرسش‌نامه صورت گرفت ضریب همبستگی آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد که این تعداد به کل نمونه‌ها هم اضافه شد. این پرسش‌نامه دارای دو قسمت است. مشخصات دموگرافیک در قسمت اول شامل: سن، جنس، وضعیت تأهل، مقطع آموزشی و قسمت دوم شامل سؤالات اصلی پرسش‌نامه‌ی DREEM می‌باشد. گزینه‌های پرسش‌نامه در مبنای لیکرت (۴ کاملاً موافقم، ۳ موافقم، ۲ نظری ندارم، ۱ مخالفم، صفر کاملاً مخالفم) امتیازدهی شد. ۹ مورد از سؤالات پرسش‌نامه (۴ و ۸ و ۹ و ۱۷ و ۲۵ و ۳۵ و ۳۹ و ۴۸ و ۵۰) منفی بودند که به صورت معکوس کدگذاری شدند. سؤالات این پرسش‌نامه طبق راهنمای ارائه‌شده توسط مؤلفان آن‌ها در ۵ حیطه به شرح ذیل تقسیم‌بندی شده است. حیطه‌ی

در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از یادگیری میانگین نمره، $23.85 \pm 7/8$ می‌باشد که طبق راهنمای تفسیر امتیازات پرسش‌نامه در این حیطه (۱۲-۰) خیلی ضعیف، ۱۳-۲۴ دیدگاه منفی نسبت به آموزش، ۲۵-۳۶ ادراک مثبت‌تر، ۳۷-۴۸ آموزش هوشمندانه) مبین دیدگاه منفی دانشجویان نسبت به آموزش‌های ارائه شده می‌باشد. در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از اساتید، میانگین نمره $22/6 \pm 6/4$ می‌باشد که طبق راهنمای تفسیر امتیازات پرسش‌نامه در این حیطه (۱۱-۰) بسیار ضعیف، ۱۲-۲۲ نیاز به بازآموزی، ۲۳-۳۳ حرکت در مسیر درست، ۳۴-۴۴ اساتید نمونه) بیانگر این است که از نظر دانشجویان، اساتید نیاز به یک سری دوره‌های توانمندسازی و بازآموزی دارند. در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از توانایی علمی خود، میانگین نمره $19/35 \pm 5/4$ می‌باشد که طبق راهنمای تفسیر امتیازات پرسش‌نامه در این حیطه (۸-۰) شکست کامل احساس می‌شود، ۹-۱۶ جنبه‌های منفی زیاد، ۱۷-۲۴ احساس مثبت‌تر، ۲۵-۳۲ مطمئن) نشان می‌دهد که دانشجویان پرستاری نسبت به توانایی علمی خود احساس مثبت‌تری دارند. در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از فضای آموزشی، میانگین نمره $25/6 \pm 7/5$ است که طبق راهنمای تفسیر امتیازات پرسش‌نامه در این حیطه (۱۲-۰) محیط بسیار بدی است، ۱۳-۲۴ مسایل زیادی وجود دارد که باید تغییر کند، ۲۵-۳۶ نگرش مثبت‌تر، ۳۷-۴۸ احساس کلی خوب) نشان می‌دهد که دانشجویان پرستاری نسبت به فضای آموزشی خود نگرش مثبت‌تری دارند. در حیطه‌ی پنجم مربوط به ادراک دانشجویان از شرایط اجتماعی، میانگین نمره $15/6 \pm 4/45$ است که طبق راهنمای تفسیر امتیازات پرسش‌نامه در این حیطه (۷-۰) بسیار بد است، ۸-۱۴ خوب نیست، ۱۵-۲۱ زیاد بد نیست، ۲۲-۲۸ شرایط اجتماعی بسیار خوب) محیط آموزشی از نظر شرایط اجتماعی به عقیده‌ی دانشجویان زیاد بد نیست.

اول درک دانشجو از یادگیری (۱۲ سؤال) و حداکثر ۴۸ نمره، حیطه‌ی دوم درک دانشجویان از اساتید دوره (۱۱ سؤال) و حداکثر ۴۴ نمره، حیطه‌ی سوم درک دانشجویان از توانایی علمی خود (۸ سؤال) و حداکثر ۳۲ نمره، حیطه‌ی چهارم درک دانشجو از جو آموزشی (۱۲ سؤال) و حداکثر ۴۸ نمره و حیطه‌ی پنجم درک دانشجو از شرایط اجتماعی (۷ سؤال) و حداکثر ۲۸ نمره و در مجموع حداکثر نمره این پرسش‌نامه ۲۰۰ می‌باشد و هر چه امتیاز به دست آمده بالاتر باشد، مبین محیط آموزشی مثبت‌تر و مطلوب‌تر است. نمره‌ی کلی این پرسش‌نامه به صورت زیر تقسیم می‌شود (مک آلیر، ۲۰۰۳): نمره‌ی ۵۰-۰ خیلی ضعیف، نمره‌ی ۱۰۰-۵۱ محیط دارای مشکلات فراوان، نمره‌ی ۱۵۰-۱۰۱ جنبه‌های مثبت بیشتر از جنبه‌های منفی است و نمره‌ی ۲۰۰-۱۵۱ وضعیت عالی است. پس از اینکه پرسش‌نامه‌ها به صورت بی‌نام و داوطلبانه تکمیل و جمع‌آوری شد، داده‌ها وارد نرم‌افزار SPSS نسخه‌ی ۲۰ شد و مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. علاوه بر آمار توصیفی (تعداد، درصد، میانگین، انحراف معیار) آمار تحلیلی با استفاده از آزمون t -test برای آزمون اختلاف میانگین‌ها در دو جنس و مقطع آموزشی (قبل از آموزش بالینی و بعد از آموزش بالینی) مورد استفاده قرار گرفت. بررسی ارتباط وضعیت تأهل با نمره‌ی کلی DREEM از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

تعداد ۱۳۶ دانشجوی پرستاری با دامنه‌ی سنی ۳۲-۱۸ و میانگین سنی 22 ± 2 مورد مطالعه قرار گرفتند. ۵۸٪ (۸۰ نفر) این دانشجویان مؤنث و بقیه مذکر بودند، همچنین ۷۰٪ (۹۵ نفر) مجرد و بقیه متأهل بودند. ۵۵٪ (۷۵ نفر) در مقطع قبل از آموزش بالینی (قبل از کارورزی در عرصه) و ۴۵٪ (۶۱ نفر) در مرحله‌ی کارورزی در عرصه بودند. میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزش یادگیری خود 107.05 ± 23.39 گزارش شد که طبق تفسیر امتیازات پرسش‌نامه جنبه‌های مثبت محیط آموزشی بیش از جنبه‌های منفی آن است.

جدول شماره ۱- میانگین نمرات دانشجویان پرستاری در پنج حیطه‌ی مورد بررسی و تفسیر آن‌ها

حیطه‌ها	میانگین نمره	تفسیر
حیطه‌ی ۱: درک دانشجویان از یادگیری حداکثر نمره: ۴۸ ۱۲-۰ خیلی ضعیف، ۲۴-۱۳ دیدگاه منفی نسبت به آموزش ۳۶-۲۵ ادراک مثبت‌تر، ۴۸-۳۷ آموزش هوشمندانه	۲۴±۷/۸	دیدگاه منفی دانشجویان نسبت به آموزش های ارائه شده
حیطه‌ی ۲: درک دانشجویان از اساتید حداکثر نمره: ۴۴ ۱۱-۰ بسیار ضعیف، ۲۲-۱۲ نیاز به بازآموزی ۳۳-۲۳ حرکت در مسیر درست، ۴۴-۳۴ اساتید نمونه	۲۲/۶±۶/۴	نیاز اساتید به دوره‌های توانمندسازی و بازآموزی
حیطه‌ی ۳: درک دانشجویان از توانایی علمی خود حداکثر نمره: ۳۲ ۸-۰ شکست کامل احساس می‌شود، ۱۶-۹ جنبه‌های منفی زیاد ۲۴-۱۷ احساس مثبت‌تر، ۳۲-۲۵ مطمئن	۱۹/۳±۵/۴	دانشجویان نسبت به توانایی علمی خود احساس مثبت‌تری دارند
حیطه‌ی ۴: درک دانشجویان از فضای آموزشی حداکثر نمره: ۴۸ ۱۲-۰ محیط بسیار بدی است، ۲۴-۱۳ مسایل زیادی وجود دارد که باید تغییر کند، ۳۶-۲۵ نگرش مثبت‌تر، ۴۸-۳۷ احساس کلی خوب	۲۵/۶±۷/۵	دانشجویان نسبت به فضای آموزشی خود نگرش مثبت‌تری دارند
حیطه‌ی ۵: درک دانشجویان از شرایط اجتماعی حداکثر نمره: ۲۸ ۷-۰ بسیار بد است، ۱۴-۸ خوب نیست ۲۱-۱۵ زیاد بد نیست، ۲۸-۲۲ شرایط اجتماعی بسیار خوب	۱۵/۶±۴/۴۵	محیط آموزشی از نظر شرایط اجتماعی زیاد بد نیست
کل	۱۰۷±۲۳	

در بررسی پرسش‌نامه‌های دانشجویان پرستاری مشخص شد که آیت‌هایی که میانگین نمره‌ی آن‌ها بالای ۳/۵ باشد، وجود ندارد. آیت‌هایی که دارای میانگین نمره‌ی ۲ و کمتر می‌باشند در جدول ۲ آمده است و سایر آیت‌ها دارای میانگین نمره‌ی بین ۲-۳ می‌باشند که نیازمند ارتقا و تقویت هستند. بالاترین میانگین نمره ۲/۹۷±۱ مربوط به آیت «دوستان خوبی در این دانشکده دارم» می‌باشد.

علاوه بر این در راهنمای ارایه‌شده توسط راف (۲۰۱۳) ذکر شده است که در بررسی انفرادی آیت‌های پرسش‌نامه، آیت‌های با میانگین نمره‌ی ۳/۵ و بیشتر نقاط مثبت واقعی هستند. آیت‌های با میانگین نمره‌ی ۲ و کمتر، حوزه‌های دارای مشکل را نشان می‌دهد و آیت‌های با میانگین نمره‌ی بین ۲-۳/۵، جنبه‌های قابل ارتقای محیط آموزشی را مشخص می‌نماید.

جدول شماره ۲- گزینه‌های پرسش‌نامه دارای میانگین نمره‌ی ۲ و کمتر

انحراف معیار	میانگین نمره	سوالات
۱/۲۰	۲	شیوه‌ی آموزش به پرورش اعتماد به نفس من کمک می‌کند.
۱/۱۵	۲	از زمان آموزش به نحو خوبی استفاده می‌شود.
۱/۱۳	۲	شیوه‌ی آموزش اغلب انگیزه‌بخش است.
۱/۲۰	۲	لذت این دوره بیش از استرس آن است.
۱/۲۱	۲	شیوه‌ی آموزش مرا تشویق می‌کند که یادگیرنده‌ی فعالی باشم.
۱/۲۶	۲	تسهیلاتی که برای زندگی در اختیار دارم، مطلوب است.
۱/۱۵	۱/۹۶	مدرسان انتقادات سازنده‌ای ارایه می‌دهند.*
۱/۱۵	۱/۹۲	دانشجویان خشم اساتید را بر می‌انگیزند.*
۱/۲۳	۱/۸۸	به قدری خسته‌ام که نمی‌توانم از این دوره لذت ببرم.*
۱/۲۷	۱/۷۷	مدرسان، دانشجویان را مورد تمسخر قرار می‌دهند.
۱/۱۴	۱/۷۳	شیوه‌ی آموزش دانشجو محور است.
۱/۳۱	۱/۷۳	زمان‌بندی برنامه‌ها در این دانشکده بسیار خوب است.
۱/۰۸	۱/۷	مدرسان در کلاس‌ها عصیانی می‌شوند.*
۱/۲۶	۱/۶۹	نظام حمایتی مناسب برای دانشجویانی که دچار استرس می‌شوند، وجود دارد.
۱/۰۹	۱/۶۶	شیوه‌ی آموزش بیش از حد استاد محور است.*
۱/۱۰	۱/۵۵	در کلاس‌ها حرف، حرف استاد است.*
		* گویه‌های منفی پرسش‌نامه

میانگین نمره‌ی کلی و نیز هر یک از حیطه‌های مورد بررسی در مقطع کارورزی در عرصه و پیش از آن در جدول ۳ آمده است. میانگین نمره‌ی کلی در مرحله‌ی کارورزی در عرصه $111/5 \pm 21$ و در مرحله‌ی قبل از آن $103 \pm 24/5$ می‌باشد که دارای تفاوت معناداری (P value = 0/017) است.

میانگین نمره‌ی کلی و نیز هر یک از حیطه‌های مورد بررسی در مقطع کارورزی در عرصه و پیش از آن در جدول ۳ آمده است. میانگین نمره‌ی کلی در مرحله‌ی کارورزی در عرصه $111/5 \pm 21$ و در مرحله‌ی قبل از آن $103 \pm 24/5$ می‌باشد که دارای تفاوت معناداری (P value = 0/017) است.

جدول شماره ۳- مقایسه‌ی میانگین نمرات در مرحله‌ی کارورزی در عرصه و قبل از آن

Sig	T	میانگین نمرات مرحله کارورزی در عرصه	میانگین نمرات مرحله قبل از کارورزی در عرصه	حیطه‌های بررسی شده
0/017	2/42	25/6±7	22/4±8	حیطه‌ی ۱: درک دانشجویان از یادگیری حداکثر نمره: ۴۸
0/15	1/43	23/4±6/6	21/9±6	حیطه‌ی ۲: درک دانشجویان از اساتید حداکثر نمره: ۴۴
0/14	1/48	20±5/4	18/7±5/3	حیطه‌ی ۳: درک دانشجویان از توانایی علمی خود حداکثر نمره: ۳۲
0/076	1/78	27±7	24/6±7/5	حیطه‌ی ۴: درک دانشجویان از جو آموزشی حداکثر نمره: ۴۸
0/67	-0/416	15/4±4/5	15/7±4/4	حیطه‌ی ۵: درک دانشجویان از شرایط اجتماعی حداکثر نمره: ۲۸
0/042	2/05	111/5±21	103±24/5	کل

میانگین نمره‌ی کلی و نیز هر یک از حیطه‌های مورد بررسی در دو جنس مؤنث و مذکر به تفکیک در جدول ۴ آمده است. میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان دختر از محیط آموزشی 111 ± 23 و میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان پسر از محیط آموزشی $101/5 \pm 23$ می‌باشد که دارای اختلاف معنادار ($t=2/33$) و ($P \text{ value}=0/021$) نشان‌دهنده‌ی دیدگاه مثبت‌تر دانشجویان دختر می‌باشد. در حیطه‌ی اول مربوط به ادراک دانشجویان از یادگیری نیز اختلاف معناداری ($t=2/3$) و ($P \text{ value}=0/022$) بین دو جنس وجود دارد.

میانگین نمره‌ی کلی و نیز هر یک از حیطه‌های پنج‌گانه مورد بررسی در دو جنس مؤنث و مذکر به تفکیک در جدول ۴ آمده است. میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان دختر از محیط آموزشی 111 ± 23 و میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان پسر از محیط آموزشی $101/5 \pm 23$ می‌باشد که دارای اختلاف معنادار ($t=2/33$) و ($P \text{ value}=0/022$) بین دو جنس وجود دارد.

جدول شماره ۴- مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی حیطه‌های مورد بررسی بر حسب جنسیت

Sig	T	مذکر	مؤنث	حیطه
0/022	2/3	22±8	25±7/5	حیطه‌ی ۱: درک دانشجویان از یادگیری حداکثر نمره: ۴۸
0/40	0/83	22±7/3	23±5/6	حیطه‌ی ۲: درک دانشجویان از اساتید حداکثر نمره: ۴۴
0/133	1/51	18/5±5/8	20±5	حیطه‌ی ۳: درک دانشجویان از توانایی علمی خود حداکثر نمره: ۳۲
0/063	1/87	24±7/5	26/6±7/3	حیطه‌ی ۴: درک دانشجویان از جو آموزشی حداکثر نمره: ۴۸
0/056	1/92	14/7±4/5	16±4/3	حیطه‌ی ۵: درک دانشجویان از شرایط اجتماعی حداکثر نمره: ۲۸
0/021	2/33	101/5±23	111±23	کل

بحث

ارزیابی محیط یادگیری-آموزشی به عنوان یک شاخص می‌تواند در فرایند مدیریت کیفیت جهت نشان دادن اثربخشی برنامه‌ی آموزشی، میزان موفقیت و میزان رضایت دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی مورد توجه قرار گیرد. لذا این مطالعه به عنوان بخشی از پروژه‌ی ارزیابی درونی گروه پرستاری در دانشگاه آزاد اسلامی مشهد اجرا شد. میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان از محیط آموزش پرستاری 107.05 ± 23.39 می‌باشد که نشان می‌دهد جنبه‌های مثبت محیط آموزش پرستاری از دیدگاه دانشجویان شاغل به تحصیل در این دانشگاه بیش از جنبه‌های منفی آن است. بخشی و همکاران (۲۰۱۲) در دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان دیدگاه دانشجویان پرستاری در مورد محیط آموزشی خود را مورد ارزیابی قرار دادند که در این مطالعه میانگین نمره‌ی کلی $114/3$ گزارش شد که مبین دیدگاه مثبت دانشجویان این دانشگاه است. در مطالعه‌ی براون و همکاران (۲۰۱۱) در دانشگاه مانس استرالیا میانگین نمره‌ی کلی DREEM در دانشجویان مامایی $135/5$ گزارش شد. عبدالرحمن (۲۰۱۳) در عربستان امتیاز 112 ، الحجر نیز در مطالعه‌ی مشابهی در سال ۲۰۱۳ در دانشگاه اسلامی غزه میانگین نمره‌ی کلی DREEM در دانشجویان پرستاری این دانشگاه را $113/1$ گزارش نمود. منتظری و همکاران در سال ۲۰۱۲ نیز در ارزیابی دیدگاه دانشجویان رشته‌های مختلف علوم پزشکی میانگین نمره‌ی کلی پرسش‌نامه‌ی DREEM را در دانشجویان پرستاری $111/1 \pm 21/3$ گزارش نمودند. به نظر می‌رسد که دیدگاه دانشجویان پرستاری در دانشگاه‌های داخل ایران و حتی دانشگاه‌های خاورمیانه تفاوت چندانی نمی‌کند و مطالعه‌ی میانگین نمرات کلی مبین آن است که دیدگاه دانشجویان پرستاری در این دانشگاه‌ها نسبتاً مثبت است و البته جنبه‌هایی نیز وجود دارد که قابل ارتقاء و تقویت است. نقطه‌ی مشترک سیستم آموزشی این دانشگاه‌ها، سیستم آموزشی سنتی است. بنابراین تغییرات تکنولوژیکی و جهانی شدن از عواملی است که ایجاد اصلاحات در نظام آموزشی را ضروری می‌سازد و بایستی که تغییرات در جهت نظام آموزشی مدرن صورت پذیرد. در بررسی امتیازات ۵ حیطه‌ی مورد بررسی در پرسش‌نامه‌ی DREEM مشخص شد که در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از یادگیری (۲۴/۷/۸) نگرش منفی و در حیطه‌ی ادراک دانشجویان از اساتید (۲۲/۶/۴) نگرش نسبتاً منفی وجود دارد در

حالی که در مطالعه‌ی بشیر الحجر در غزه کمترین نمره مربوط به درک دانشجو از شرایط اجتماعی (۱۶/۰۹) از ۲۸ نمره) و درک دانشجو از خودکارآمدی علمی (۱۶/۲۲) از ۳۲ نمره) و درک دانشجو از فضای آموزشی (۲۴/۴۲) از ۴۸ نمره) می‌باشد و در حیطه‌های ادراک از یادگیری و اساتید نگرش مثبت‌تری نسبت به مطالعه‌ی حاضر وجود دارد. (بشیر الحجر، ۲۰۱۳) در مطالعه‌ی بخشی (۲۰۱۲) نیز میانگین نمره‌ی دو حیطه‌ی ذکر شده حاکی از نگرش مثبت‌تر دانشجویان است. بدیهی است که بخشی از ادراک دانشجویان در حیطه‌های درک دانشجو و شرایط اجتماعی، فضای آموزشی و خودکارآمدی علمی که در مطالعه‌ی بشیرالحجر کمتر از مطالعه‌ی حاضر است به دلیل تفاوت‌های فرهنگی و زمینه‌ی اجتماع بزرگتری است که مطالعات در آن انجام گرفته است. در پژوهش تاینندا حسن (۲۰۱۳) در دانشکده‌ی پزشکی دختران در عربستان سعودی میانگین نمره‌ی حیطه‌ی ادراک دانشجویان از یادگیری (۱۹/۲۸) از ۴۸ نمره) و حیطه‌ی ادراک دانشجویان از فضای آموزشی (۱۹/۸۳) از ۴۸ نمره) و ادراک دانشجویان از شرایط اجتماعی (۱۳/۱) از ۲۸ نمره) به طور محسوسی از نتایج مطالعه‌ی حاضر کمتر بود که اجرای آموزش سنتی و تفکیک جنسیتی و نگرش‌های تابع آن می‌تواند از عوامل ایجاد نگرش منفی در دانشجویان باشد. در هر صورت اصلاح شرایط اجتماعی محیط آموزشی و برقراری ارتباطات و عدالت آموزشی در برنامه‌ریزی‌ها باید در نظر گرفته شود تا دانشجویان در این زمینه ادراک مثبتی پیدا کنند. نتایج مطالعه‌ی حاضر قرابت نزدیکی با مطالعه‌ی منتظری و همکاران (۲۰۱۲) در دانشگاه علوم پزشکی یزد در حیطه‌های مختلف ادراک دانشجو از یادگیری (۲۵/۶) از ۴۸ نمره)، ادراک دانشجو از اساتید (۲۲/۸) از ۴۴ نمره)، ادراک دانشجو از توانایی علمی خود (۱۹/۲) از ۳۲ نمره)، ادراک دانشجو از فضای آموزشی (۲۷/۱) از ۴۸ نمره) و ادراک دانشجو از شرایط اجتماعی (۱۶/۴) از ۲۸ نمره) دارد. در مطالعه‌ی حاضر حیطه‌های ادراک دانشجویان از یادگیری و ادراک دانشجو از اساتید امتیازات پایین‌تری گرفتند که در بررسی آیت‌های پرسش‌نامه با توجه به اینکه میانگین نمره‌ی کمتر از ۲ در آیت‌های: مدرسان انتقادات سازنده‌ای ارایه می‌دهند، دانشجویان خشم اساتید را بر می‌انگیزند، مدرسان دانشجویان را مورد تمسخر قرار می‌دهند، مدرسان در کلاس‌ها عصبانی می‌شوند، شیوه‌ی آموزش بیش از حد استاد محور است و در کلاس‌ها حرف، حرف استاد وجود دارد، به نظر می‌رسد که شیوه‌های آموزشی کاملاً سنتی و استاد محور حاکم است.

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان داد که ادراک دانشجویان پرستاری در دانشگاه آزاد اسلامی مشهد در حد متوسط است و فرصت‌های بسیاری در همه‌ی ابعاد محیط آموزشی برای بهبود، اصلاح و ارتقاء وجود دارد و این نتایج سرآغازی برای تحول و سرمایه‌گذاری برای آموزش مدرن است. امتیازات کمتر در دو حیطه‌ی ادراک دانشجو از یادگیری و اساتید مؤید همین موضوع است و ضرورت توانمندسازی اساتید و استفاده از روش‌های نوین آموزش و تدریس (مثل یادگیری مبتنی بر حل مسأله، یادگیری در گروه‌های کوچک و . . .) و ارزشیابی دانشجو نظیر DOPS، آسکی و غیره را آشکار می‌سازد. از آنجا که غالب روش‌های آموزشی و ارزشیابی نوین حول محور دانشجو محوری است، بنابراین دانشجو محوری استراتژی مهمی است که در همه‌ی ابعاد آموزشی و در چرخه‌ی برنامه‌ریزی درسی باید لحاظ شود. اجرای استراتژی ادغام نیز فاصله‌ی را که بین رضایت‌مندی دانشجویان قبل از ورود به مرحله‌ی کارورزی در عرصه و پس از آن وجود دارد را از میان بر خواهد داشت. بنابراین ایجاد انگیزه در دانشجویان، ارایه‌ی کاربردی مسایل تئوریک باعث نگرش مثبت‌تر دانشجویان خواهد شد.

References:

- Aghamolaei, T, Fazel, I 2010, Medical students' perceptions of the educational environment at an Iranian Medical Sciences University, *BMC Medical Education*, Vol.10, No.1, Pp.87.
- Al-Ayed, IH, Sheik, SA 2008, Assessment of the educational environment at the College of Medicine of King Saud University, Riyadh, *Eastern Mediterranean Health Journal*, Vol. 14, No. 4. Pp.953-959.
- Al-Mohaimed 2013, Perceptions of the educational environment of a new medical school, Saudi Arabia, *International Journal of Health Sciences Qassim University*, Vol.7, No.2, Pp.150-159.
- Amruta Dashputra, SC, Shubhada, G 2014, Perception of Educational Environment in a Private Medical College in Central India, *Int J Edu Sci*, Vol.6, NO.3, Pp.489-496.

در بررسی نتایج مشخص شد که ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزشی در مرحله‌ی کارورزی در عرصه آموزش بالینی ($111/5 \pm 21$) به طور معناداری ($P \text{ value} = 0/042$ و $t = 2/05$) آن مثبت‌تر می‌باشد. در مطالعه‌ی بخشی آن ($103 \pm 24/5$) به طور معناداری میانگین نمره‌ی کلی ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزشی خود از سال اول ($118/7$) تا سال سوم ($109/7$) کاهش یافت، ولی در سال چهارم ($118/8$) افزایش یافت. در مطالعه‌ی غزه نیز تفاوت معناداری در نمره‌ی ادراک دانشجویان پرستاری از محیط آموزشی در سال‌های دوم تا چهارم خود مشاهده نشده است. (بشیرالحجر، ۲۰۱۳) در سال‌های قبل از آموزش بالینی دانشجویان تمایل دارند که زودتر وارد محیط‌های آموزش بالینی شوند و از طرفی چون مهارت کافی در انجام بسیاری از اقدامات و کارهای بالینی ندارند، ممکن است که دچار کاهش رضایت‌مندی شوند، ولی با ورود به محیط‌های آموزش بالینی، انجام اقدامات بالینی و احساس مفید و مؤثر بودن در انجام اقدامات پرستاری برای بیماران، نگرش مثبت‌تری در دانشجویان ایجاد می‌شود. نتایج نشان داد که در این مطالعه، دختران (111 ± 23) به طور معناداری دیدگاه مثبت‌تری نسبت به پسران ($101/5 \pm 23$) نسبت به محیط آموزشی خود داشتند. در مطالعه‌ی طاهری (۲۰۰۹) در دانشگاه گیلان نمرات DREEM دانشجویان پزشکی دختر کمتر از پسر گزارش شد. در مطالعه‌ی بخشی (۲۰۱۳) نیز در ادراک دانشجویان دختر و پسر از محیط آموزشی خود تفاوت معنادار گزارش شد که در حیطه‌های ادراک دانشجو از یادگیری و شرایط اجتماعی دختران دیدگاه مثبت‌تری داشتند و در حیطه‌ی احساس خودکارآمدی علمی پسران دیدگاه مثبت‌تری داشتند. نگرش مثبت‌تر دختران نسبت به پسران در مورد محیط آموزشی خود در مطالعات انجام گرفته در بنگلادش، سریلانکا، شیلی، عربستان و پاکستان نیز گزارش شد. هم‌چنان که مشاهده می‌شود الگوی مشخصی در مورد ارتباط بین جنسیت و درک دانشجو از محیط آموزشی وجود ندارد و البته تفاوت‌ها به زمینه‌ی فرهنگی و اجتماعی جامعه‌ی مورد مطالعه بستگی زیادی دارد. از طرف دیگر در حرفه‌هایی نظیر پرستاری که غلبه‌ی جنسیت مؤنث (female dominancy) وجود دارد، طبیعی است که زنان احساس بهتر و رضایت‌مندی بیشتری نسبت به مردان خواهد داشت، چون شرایط را طبق نیازها و تمایلات خود به دلیل غلبه‌ی جنسیتی می‌توانند، تغییر دهند.

- Montazeri, H, Shokoohi, M, Bazrafshan, A, et al 2012, Perceptions of Students and Clinical Instructors of Academic Learning Environments at Yazd University of Medical Sciences, *Res Dev Med Educ*, Vol.1, No.2, Pp.65-70.
- Lurie, SJ, Meldrum, S, Nofziger, AC, et al 2007, Changes in self-perceived abilities among male and female medical students after the first year of clinical training, *Medical Teacher*, Vol.29, No.9-10, Pp.921-626.
- McAleer, SRS 2003, A practical guide to using the Dundee ready education environment measure(DREEM). <http://webonetelnetuk/-mikerharris/waco/DREEMs2doc>.
- Menaka, DS, Lokuhetty SPW, Ranawakaarachchige, IRP, et al 2010, Students' perception of the educational environment in a Medical Faculty with an innovative curriculum in Sri Lanka, *South-East Asian Journal of Medical Education*, Vol.4, No.1, Pp.9-16.
- Mohammadi, AMJ 2013, Students' perception of the learning environment at Zanzan University of Medical Sciences, *edu journal*, Vol.6, No.11, Pp.50-60.
- Oliveira, FGR, Vieira, JE, Schonhorst, L 2000, Psychometric properties of the Dundee Ready Educational Environment Measure (DREEM) applied to medical residents, *Med Teach*, Vol.27, Pp.343-347.
- Pimpanyon, P, Roff, S, McAleer, S, et al 2000, Educational environment: Student approaches to learning and academic achievement in a Thai nursing school, *Medical Teacher*, Vol.22, Pp.359-364
- Rahbar Taramsari, M, Badsar, A, Seyednejad, R, et al 2012, Assessment of students' perceptions of educational environment in clinical wards of University hospitals at an Iranian Medical Sciences University, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 46, Pp. 715 - 720.
- Bakhshi, H, Abazari, F, Bakhshialiabad, M 2013, Nursing Students' Perceptions of their Educational Environment Based on DREEM Model in an Iranian University, *Malays J Med Sci*, Vol. 20, No.4, Pp. 56-63
- Bashir Alhajjar, MAD 2013, Evaluation of nursing education environment in the faculty of nursing, islamic university of GAZA, *journal of the islamic university of educational and psychological studies*, Vol.11, No.1, Pp.619-630.
- Bassaw, B, Roff, S, McAleer, S, et al 2003, Students' perspectives on the educational environment, Faculty of Medical Sciences, Trinidad, *Medical Teacher*, Vol. 25, Pp. 522-526.
- Brown, T, Williams, B, Lynch, M 2011, The Australian DREEM: evaluating student perceptions of academic learning environments within eight health science courses, *International Journal of Medical Education*.
- Chandratilake, MN, De Silva, NR 2009, Identifying poor concordance between the "planned" and the "hidden" curricula at a time of curriculum change in a Sri Lankan medical school using the Dundee Ready Education Environment Measure, *South East Asian J Med Educ*, Vol.3, Pp.15-19.
- Chandana, NGASS, Hettiarachchi, M 2013, Educational environment of nursing undergraduates in University of Ruhuna: effect of gender, *Journal of the University of Ruhuna*, Vol.1, NO.1, Pp.11-16.
- Fallah, KH, Langroudi, H BA, Hosseini, Z, et al 2012, Validation of the Persian version of the Dundee Ready Educational Environment Measure (DREEM), *GUMS-RME*, Vol.4, No.2, Pp.24-33.
- GENN, J 2001, Curricular environment, climate, Quality and changes in medical education: unifying perspective, *Medical teacher*, Vol.23, Pp, 337-344.
- Hamid, B, Faroukh, A Fau, Mohammadhosein B, et al 2013, *Nursing Students' Perceptions of their Educational Environment Based on DREEM Model in an Iranian University*. (1394-1395X (Print)).

- Tabinda Hasan, TI, Tehseen, FMA 2013, Student's perception of educational environment at an 'all female medical school' in Saudi Arabia, *South East Asian Journal of Medical Education*, Vol.7, No.2, Pp.26-32.
- Taheri, M 2009, Students' perceptions of Learning Environment in Guilan University of medical sciences, *Journal of Medical Education*, Vol.13, No.4, Pp.126-133.
- Taramsaria, MR, Badsar, A, Seyednejadb R, et al 2012, Assessment of Students' Perceptions of Educational Environment in Clinical Wards of University Hospitals at an Iranian Medical Sciences University, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol.46, Pp.715-720.
- Talaat Youssef W, Sayed Ghaly M, Aly El Khadragy R 2011, Evaluation of the Learning Environment at the Faculty of Medicine, Suez Canal University, *Students' Perceptions, Intellectual Properties Rights: Open Access*, 2013; Vol.1, No.1, Pp.102.
- Wang, J, Zang, S Fau, Shan, T 2011, *Dundee Ready Education Environment Measure: psychometric testing with Chinese nursing students*. (1365-2648 (Electronic)).
- Khoshgoftar, ZSA 2014, Comparative Study of the Performance Appraisal Systems for Academic Members' Performance Appraisal Systems in the Various Universities in around the World According to the Diagnostic Model: A Qualitative Research, *Strides in Development of Medical Education*, Vol.23, No.1, Pp.75-89.
- Riquelme, A, Oporto, M, Oporto, J, et al 2009, Measuring students' perceptions of the educational climate of the new curriculum at the Pontificia Universidad Católica de Chile: performance of the Spanish translation of the Dundee Ready Education Environment Measure (DREEM), *Educ Health (Abingdon)*, Vol.22, No.1, Pp.112.
- Roff, S, McAleer, S, Harden, RM 1997, Development and validation of the Dundee Ready Education Environment Measure (DREEM), *Med Teacher*, Vol.19, No. 4, Pp.295-299.
- Roff, S, McAleer, S, Ifere, OS, et al 2001, A global diagnostic tool for measuring educational environment: comparing Nigeria and Nepal, *Med Teacher*, Vol. 23, Pp. 378-382.
- Roff, S 2013, *The Dundee Ready Educational Environment Measure (DREEM)--a generic instrument for measuring students' perceptions of undergraduate health professions curricula* (0142-159X (Print)).
- Sanagoo, AF, Juybari, ML, Mansurian, AR 2013, Views of learners on learning environment based on the model DREEM in Golestan University, *edujournal*, Vol.6, No.12, Pp.43-50.
- Shirazi, MAT, Dadgaran, I, Ghanbarnejad, A 2013, Designing a Valid and Reliable Tool for Assessing Academic Educational Environment in Health Schools of Hormozgan University of Medical Sciences, *SDMEJ*, Vol.11, No.1, Pp.45-54.

Appraise of Students' Perception of Educational-Learning Environment Utilizing DREEM Model in Islamic Azad University of Mashhad

Arezou Farajpour¹

Mohammad Sarafray Yazdi²

Mehran Homam³

MohammadAli Raisolsadat^{4,*}

Samaneh Sarvghad Moghadam⁵

¹: PhD Candidate of Medical Education, school of Medical Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

²: Faculty Member, Islamic Azad University-Mashhad Branch, department of Internal Medicine, Mashhad, Iran.

³: Faculty Member, Department of Neurology, Islamic Azad University-Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

⁴: Faculty Member, Department of Pediatric surgery, Islamic Azad University-Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

⁵: M.S. Student in Medical Education, EDC, Islamic Azad University-Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

Abstract: One of the effective factors in process of learning is education environment that is determinant in student's motivation toward learning and leads to boosting deep learning treatments. This cross-sectional descriptive study involved collecting data on students' perceptions of 136 randomized nursing students at Azad University of Mashhad that were measured by standard DREEM questionnaire. Afterwards, data were analyzed by using SPSS (V.20) software through descriptive statistics and T-test exam. The mean of total score obtained from nursing education environment was 107 ± 23 from 200 (MAX) that signified positive aspects to be more than negative. However, the least mean score related to perception of learning was $23.85 \pm 7/8$ from 48, and to perception of teachers' subscales was calculated as $22.6 \pm 6/4$ from 44. In addition, there was a significant difference between the mean of total score among male and female students and also preclinical and clinical education phases. The Results of this study indicated that nursing student's perceptions of education environment were moderate, moreover, there are lots of opportunities for improvements in all domains of educational environment. Furthermore, the modern educational strategies and student centered approach should be applied in revising the educational programs.

Keywords: Learning- Education Environment, DREEM Questionnaire, Nursing, Students' Perception of Education Environment.

*Corresponding author: Faculty Member, Department of Pediatric surgery, Islamic Azad University-Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

Email: Sma_Rais@Yahoo.Com